

BOMEN

Uit een dagboek van een groepsleidster

*Dit artikel is in 5 delen verschenen in Mensen-Kinderen mei en september 1999 en januari, maart en mei 2000.
Mensen-Kinderen, tijdschrift voor Jenaplanonderwijs, is de periodieke uitgave van de Nederlandse Jenaplan Vereniging.*

BOMEN

Uit een dagboek van een groepsleidster

Inleiding tot het dagboek

In het Amerikaanse tijdschrift 'Outlook' (helaas sinds enkele jaren ter ziele) zijn dikwijls gedeelten van dagboeken van leraren gepubliceerd. Zo ook dit stuk over bomen. Het is een bundeling van stukken die over bomen gaan uit 'A (Philadelphia) Teacher's Journal'.

Lynne Strieb had op het moment dat ze dit dagboek schreef (het schooljaar 1980/1981) zo'n 12 jaar onderwijservaring in diverse scholen. Ze werkte gedurende genoemd schooljaar in een groep van zesjarigen in een basisschool te Philadelphia: 33 kinderen, waarvan 22 zwart, 9 blank en 2 kinderen die in het begin van het jaar alleen Spaans konden spreken. De school lag in wat wij een 'onderwijsvoorrangsgedebied' zouden noemen.

Over schoolomgeving en schoolgebouw schrijft ze: "Hoewel in de straten in de buurt van Philadelphia waar ik werk en woon bomenrijen staan en er overal gras is, is het schoolterrein verontreinigd met gebroken flessen en andere rommel. De muren van het ronde moderne schoolgebouw zijn volgeklad met graffiti. Mijn klaslokaal is het laatste in een rij van vier lokalen. Het heeft drie muren, dus kunnen de kinderen en ik, helaas, zien en horen wat er in de andere lokalen gebeurt. Op de vloeren ligt tapijt en de muren zijn grijs-groen. De twee lange en smalle ramen bovenin het lokaal zijn gebroken en daarom dichtgetimmerd. Ze kunnen niet open waardoor het lokaal donker en gesloten aanvoelt. Het enige licht komt van TL-buizen aan het plafond en van plantelampen" (lampen die gebruikt worden voor het kweken van planten, KB).

Zij heeft veel boeken in haar lokaal, waaronder ook veel non-fictie-boeken. Verder is er een grote verscheidenheid aan materialen op kunstzinnig gebied, voor wiskunde (ook meten en wegen), construeren, drama en natuuronderwijs. Dit alles dient als keuze-materiaal in het blokkur.

Zij schrijft over haar dagboek:

"Ik besloot (na het volgen van nascholingscursussen over het leren en denken van kinderen) om een verhandelend verslag bij te houden van gesprekken in de klas, als aanvulling op de dagelijkse notities en verslagen over individuele kinderen die ik, sinds ik in het onderwijs werk, steeds bijgehouden heb. Na enkele maanden realiseerde ik me hoe waardevol het dagboek geworden was voor mijn praktijk. Hoe meer ik schreef, hoe meer ik observeerde in mijn klas en hoe meer ik wilde opschrijven. Als ik mijn dagboek weer opnieuw doorlas kreeg ik meer ideeën voor mijn onderwijs. Ik breidde het dagboek uit om er andere aspecten bij te betrekken: anecdotes, observaties van kinderen die verdiept zijn in hun activiteiten, interacties met ouders binnen en buiten de school, mijn plannen, beschrijvingen van de druk waaraan leraren blootstaan. Ik schreef ook over mijn voortdurende groei (als persoon en als beroepsbeoefenaar) door mijn eigen reflecties en de vragen die opkwamen, door het lezen van boeken en door samen met collega's hierover te praten."

Het dagboek gaat dus evenzeer over het leren van kinderen met, door en over bomen als over het leren van hun groepsleidster zelf met door en over bomen. Lynne Strieb is een 'reflective teacher', die reflecteert op leren als proces en op de inhoud daarvan.

De periode na dit dagboek bleef ze schrijven, maar ze bekent dat de druk van buitenaf op het onderwijs sindsdien veel en veel groter geworden is. Het dagboek van 1980/1981 "was geschreven toen ik me kon concentreren op de kinderen en wat en hoe ik ze onderwees. 1980 lijkt lang geleden en ver weg. Ik ben doorgedaan met schrijven. Ik ga door met het stellen van vragen over mijn onderwijs en, inderdaad, de buitenwereld en de actuele druk staat daarin centraal."

Een waarschuwing voor onderwijsbeleid!

We zullen nu de (meeste) delen van het dagboek over 'bomen' afdrukken, waarbij elk dagboekfragment gevolgd wordt door enkele kanttekeningen van een huidige Nederlandse lezer. Deze kanttekeningen duiden op algemenere aspecten van benadering van het thema 'bomen het jaar rond' van de groepsleidster. Het publiceren van deze dagboekgedeelten dient vooral ter inspiratie en als exemplaar van een lerende onderwijsgevende, die leert over kinderen, bomen en zichzelf.

HET DAGBOEK

1. groepsleidster (g.l.) neemt iets mee, daagt uit

Ik bracht een groot, hartvormig blad mee naar school en daagde de kinderen uit een groter blad te vinden. Ze begrepen niet wat 'uitdagen' betekende. Veel van de kinderen maakten zich zorgen dat het iets heel serieus betekende of iets wat ze niet zouden kunnen. Ik legde aan ze uit dat het betekende dat er een soort wedstrijd zou worden gehouden.

2. meten met standaardeenheden

3. introduceren begrippen functioneel,
lezen leren

4. tekenen en vastleggen om te (kunnen) vergelijken

5. veranderingen aan gevallen bladeren

6. bladeren en water

7. begrip 'oppervlakte'

8. (voor-)lezen als introductie

9. betrokkenheid g.l. bij buitengebeuren, m.n. seizoenen

10. keuze soort te adopteren boom: criteria

11. regelmatig met kinderen in omgeving wandelen en kijken en verzamelen

Ze gebruikten blokjes van 10 cm lang om de lengte van het blad te meten en deden hier verslag van. Leonard deed de suggestie om het blad te meten vanaf de top tot het begin van het steeltje. Bij de andere metingen was het steeltje meegerekend. Ik deed wat er werd gevraagd. Uiteindelijk tekende ik de omtrek van het blad op een stuk papier (ik gebruikte daarbij het woord 'omtrek') en prikte de tekening op het prikbord met deze tekst erbij: "Uitdaging. Wie kan er een groter blad vinden?" Ik heb bewust het begrip 'groter' niet verder uitgewerkt in grotere oppervlakte, omtrek of lengte. We zullen zien wat ze ontdekken.

22 oktober

Vandaag heeft Felicia een antwoord gegeven door een enorm blad mee naar school te nemen. We hebben er heel lang over gesproken. Mijn blad was gedroogd en daardoor gekrompen. Ik vroeg aan de kinderen wat er mee gebeurd was.

Ze spraken over vallende bladeren die dan uitdrogen en hoe dit gebeurt als bladeren oud worden. Een enkeling dacht dat het blad water nodig zou hebben. We zullen zien wat er met het enorme blad gaat gebeuren nu zijn stengeltje in het water staat.

We bespraken welk blad groter was. Na het meten van de lengte met blokjes van een inch, maten we de tekening van gisteren ook nog een keer. Ik vroeg of we meer of minder 'Cuisenaire' (staafjes van 10 cm) nodig zouden hebben. Voordat we het gingen uitproberen, gaven de kinderen suggesties over het aantal.

Ik heb het blad weer op een stuk papier getekend en ben even bezig geweest met oppervlakte. Ik lees voor uit een boek "Our Trees", en we houden een gesprekje over bomen. We vinden dat we een boom moeten uitzoeken om door de seizoenen heen te volgen. We kunnen dan de omgeving en de boom zelf gaan onderzoeken, net zoals in het boek.

Afgelopen zomer had ik in een zomercursus op de 'Prospect School in North Bennington' ongeveer hetzelfde gedaan en daar had ik heel veel van opgestoken.

We moeten ook naar buiten gaan. Zelf heb ik heel goede herinneringen aan de herfst en ik vind het vreselijk dat we hier opgesloten zitten in deze grijze klas zonder uitzicht. Het enige dat we merken van het wisselen van de seizoenen is dat wat we mee naar binnen brengen.

23 oktober

We lopen naar de voorkant van de school om naar de bomen te kijken.

Het lukte me niet om de kinderen een boom uit te laten kiezen. Waarom zouden ze ook? Ik kon zelf ook niet tot een beslissing komen. De beuk zou misschien niet van kleur veranderen, de esdoorn zou er misschien te lang over doen. De notenboom is al van kleur veranderd en zal zijn blad te snel verliezen. We hebben dus voor drie bomen gekozen en we gaan ze waarschijnlijk twee keer in de week bekijken.

24 oktober

Na een discussie over het gedrag tijdens een wandeling, zijn we een wandeling gaan maken rond het hele blok. Tijdens het lopen wezen we elkaar op de verschillende dingen die we tegen kwamen: eekhoortjes, honden, katten, bladeren en bomen, stenen en op 25 sinaasappels op een voetpad onder een boom. De kinderen verzamelden ze om ze mee terug te nemen. Tracey nam wat twijgjes mee, zodat ze 'wat nootjes in de twijgjes zou kunnen vinden'.

29 oktober

12. *opnieuw: voorlezen, vertellen en observeren*

Ik lees voor uit een boek over zaden. Dan vertel ik over de groei-cyclus en vertel de kinderen dat eiken alleen groeien uit eikels, etc. We hebben een uitstapje gemaakt naar een nieuw Natuur Centrum in Andorra. Eigenlijk zijn het gewoon een heleboel paden door de Wissahickon Valle (een gedeelte van het stadspark). We hadden twee gidsen en het was heerlijk om op zo'n koele dag in het bos te zijn.

13. *inschakelen natuurgidsen, maar zelf daaraan mede richting geven*

De gidsen gaven de kinderen gekleurde papieren en vroegen dezelfde kleuren in het bos op te zoeken. Op deze manier werden de kinderen op de details gericht. De kinderen spraken met een van de gidsen over de verandering bij bomen. De gids begon zijn verhaal bij de lente, ik stelde voor

15. *raadspelletje: twintig vragen om te identificeren*

andere dingen te doen, ik wilde echt over onze excursie praten. Mark had een tak van een zilverberk gevonden en wilde die gebruiken bij het 'twintig-vragen-spelletje'. De kinderen kwamen er achter dat het een tak was. Iemand vroeg: "Heeft iemand die tak wit geschilderd?" Ik vroeg aan de kinderen hoe deze tak zo wit kwam. Eén van de kinderen zei: "De boom groeit gewoon zo." Een ander kind zei dat ik hem waarschijnlijk had geleverd en weer een ander opperde dat ik er papier omheen gedaan had.

16. *eigen begrippen kinderen en 'officiële begrippen'*

Toen ik vroeg hoe de buitenkant van een boom heet, gaf één van de kinderen het antwoord: 'huid'. Ik zei dat het een soort huid was, maar dat het meestal 'schors' genoemd wordt. "De schors van een boom lijkt eigenlijk heel erg op huid, je hebt het namelijk in allerlei verschillende kleuren." Ik pakte het stuk schors van Felici dat heel erg ruw was en legde het naast de tak van Mark. Ik zei: "Net zoals bij jullie allemaal heb je een kleurenschakering van wit tot bruin in de schors van de boom." De kinderen beschreven de verschillen in kleur bij zichzelf. Ik wees erop dat een witte huid niet echt wit is, zoals bijvoorbeeld bij een t-shirt: en als we zeggen dat iemand zwart is, die persoon niet zo zwart is als bijvoorbeeld dit boek. Atiya zei dat mensen denken dat Jimmy haar broer is, omdat ze dezelfde huidskleur hebben.

17. *ordenen, seriëren, op kleur*

Ik vroeg aan de kinderen wat 'Native Americans' (oorspronkelijke bewoners) betekende. Ze wisten het niet, dus legde ik het uit. Ik vertelde ze dat de oorspronkelijke bewoners, de indianen, lang geleden de schors van een berk gebruikten om tekeningen op te maken en om boten van te bouwen. Mevr. Smith, een van de helpende ouders, vertelde dat ze tijdens haar huwelijksreis de schors van een berk had gebruikt voor haar huwelijksboek. Ze zal het de volgende keer mee naar school nemen.

18. *bomen (schors) en het gebruik daarvan als papier*

19. *g.l. stelt zichzelf vragen*

(Ik vraag me af of schors weer aangroeit; ik zal de kinderen maar niet teveel aanmoedigen schors van de bomen te halen.)

5 november

20. *grootste en kleinste blad: uitdaging*

Het huiswerk van gisteren was: 'Neem het kleinste blad mee dat je kunt vinden.' We zaten vanmorgen in de kring. In stilte legden de kinderen een voor een hun blad op een groot vel wit papier. Toen alle bladeren waren neergelegd vroeg ik één van de kinderen ze in volgorde te leggen van groot naar klein (eigenlijk van klein naar nog kleiner). Iedereen lette heel erg goed op tijdens deze activiteit. Ik vroeg aan een ander kind om het allemaal nog eens te controleren. Daarna heb ik de omtrek van ieder blad getekend en bij de andere bladeren op het prikbord opgehangen.

21. *seriëren: van groot naar klein*

22. *kinderen inschakelen bij controleren opdracht*

Ik vroeg aan de kinderen of de kleinste blaadjes groeien aan struiken, bomen of kamerplanten. (Het viel me op dat de kleinste blaadjes in ieder geval niet van bomen kwamen.) Ik heb de antwoorden van de kinderen niet herhaald.

20 november

23. *bij de bomen 'op bezoek gaan'* We zijn een kijkje gaan nemen bij onze bomen. (We noemen het 'op bezoek gaan bij de bomen'.) De boom van Henry, de esdoorn, is op eens bijna al zijn bladeren kwijt.
Lloyd zei: 'Hij is naakt', en iedereen begon te giechelen. Ze ontdekten dat er minder en dikkere takken onder in de boom groeiden en meer en dunnere takken boven in de boom. De beuk heeft nog steeds goudbruine bladeren. Boven in de boom is er ongeveer een kwart van de bladeren verdwenen.
24. *structuur kruin van de boom*
25. *bladlittkens en knoppen, eigen begrippen en 'officiële' begrippen* De kinderen ontdekten 'witte dingen' op de plek waar de blaadjes eraf waren gevallen. Ik vroeg aan de kinderen wat ze dachten dat dat was. De meeste kinderen dachten dat het zaden waren. Sommige noemden de het 'ballen'. Alleen Atiya dacht dat het knoppen waren.
26. *vraag het de boom zelf maar, zelf ontdekken wat iets is* Ik zei tegen de kinderen dat ik ze niet zou vertellen wat het was. Ik vertelde ze dat ze maar goed op de boom moesten letten en dat ze het antwoord dan vanzelf te weten zouden komen.

1 december

27. *gebruik antropomorfe begrippen door kinderen* We bezochten onze boom. De kinderen herhaalden dat de bomen naakt waren. Er werd weer gegiecheld. Een kind zei dat de bomen hun haar hadden verloren.
'Er staan twee beuken voor onze school', zei Leonard, alsof hij iets ontdekte dat we nog nooit eerder hadden opgemerkt. Hij had het waarschijnlijk nog niet opgemerkt
28. *kinderen vragen te letten op structuur stam en takken, vergelijken* Terwijl we langs een Magnolia liepen, vroeg ik de kinderen te letten op de vorm van de stam en de takken. Ik wees ze ter vergelijking op de lange, dikke, rechte stam van de beuken. Ik heb zelf eigenlijk nooit zo gelet op de vorm van een boom zonder zijn bladeren. Het is een bijzondere ervaring.
29. *g.l. ontdekt zelf nieuwe dingen* Ik vroeg naar de kleur van de stam. Sommige kinderen zeiden automatisch 'bruin', anderen zagen dat ze grijs waren.
Bijna alle bladeren waren nu van de boom. De bladeren die nog aan de boom zaten waren gedroogd. Aan de esdoorn zaten helemaal geen bladeren. We liepen dicht om onze beuk heen. Het was de eerste keer dat we er zo dicht bij waren. De kinderen ontdekten kringen in de schors en de wortels van de stam (ze noemde de wortels 'de voeten'). Ook zagen ze scheuren in de stam en een nest tussen de takken. Alles wat ze opmerkten, maakte een vraag los.
30. *vragen naar kleur stam, goed kijken t.g.o. stereotype antwoorden*
31. *eigen begrippen en 'officiële' begrippen* Hieronder enkele van de vragen:
Hoe komen die kringen daar?
Let eens op de lijnen aan de buitenkant van de cirkels.
Hoe zijn die daar ontstaan?
Hoe zijn die scheuren ontstaan?
Wie of wat leeft er in het nest?
Hoe blijven vogels en eekhoortjes warm in de winter?
Waarom vallen blaadjes van de bomen als het waait?
Hoe is de boom gegroeid?
Waarom verandert de kleur van het blad?
Waar komen de groene blaadjes vandaan?
32. *observeren roept vragen op*
33. *uitnodigen vermoedens te uiten* Ik vraag altijd of de kinderen een antwoord op de vraag weten, ik laat ze ook altijd uitleggen, waarom ze denken dat dat het antwoord is.
34. *niet bang zijn als g.l. zelf het niet te weten: samen op zoek gaan* Als ik bang ben niet het juiste antwoord te kunnen geven zeg ik altijd: 'Ik weet het niet, maar we kunnen het uitzoeken'.

35. persoonlijke herinneringen en bomen

Veel dingen die hen opvielen, riepen ook herinneringen op:

'Mijn vader heeft een boom omgehakt, omdat die tegen het huis aanleunde.' 'Een boom bij ons in de tuin heeft ook een nest.'
'Ik kan me herinneren dat de leraren onder deze boom schuilden tijdens een regenbui. Zal de boom ons ook droog houden als het gaat regenen?'

Volgende week wil ik dicht bij Henry's esdoorn gaan kijken. Ik ben niet erg verbaasd dat we, door de boom dichtbij te hebben bekeken, hele andere vragen en een soort vernieuwde interesse hebben gekregen. Iets dergelijks gebeurde met mezelf toen ik mijn boom observeerde tijdens de zomercursus.

36. goed (= van dichtbij) bekijken levert heel andere vragen op plus interesse

Ik was verrast dat de kinderen uit zichzelf een bezoekje aan de bomen wilden brengen.

2 december

37. tentoonstellingstafel met meegebrachte dingen

We hebben de tentoonstellingstafel opgeruimd. Ik mocht alle spulletjes van de kinderen houden: schors, vogelnestje, zaden, denne-appels, stenen en noten. Ik heb alles, samen met een microscoop en een aantal vergrootglazen, in een doos gedaan. De kinderen kunnen dan tijdens projecttijd verder gaan met hun onderzoekjes.

38. van tafel tot ontdekkingsdoos

5 december

39. vergelijken schors verschillende bomen

We hebben een bezoekje gebracht aan Henry's esdoorn. Mark zei: 'Oh, ik snap het. We gaan iedere maandag naar de bomen toe.' Afgelopen maandag zijn we ook naar de bomen geweest. Dit is toevallig zo, vanwege het weer.

We ontdekten dat de schors van de esdoorn anders is dan de schors van de beuk. Hij is ruiger en heeft geen kringen. Aan de onderkant van de stam zitten de grotere takken, bovenin de boom groeien heel veel kleine takjes. We hebben knoppen gezien (ze worden nog niet zo genoemd door de kinderen). Sommige takken raken het huis van de burens. Op de een of andere manier is het niet zo boeiend om deze esdoorn te bezoeken, als toen bij het bezoekje aan de beuk. Misschien komt het omdat we niet ver bij de esdoorn vandaan kunnen gaan staan en dan maar onder de takken blijven. Er is wat dat betreft meer ruimte om een beuk.

12 december

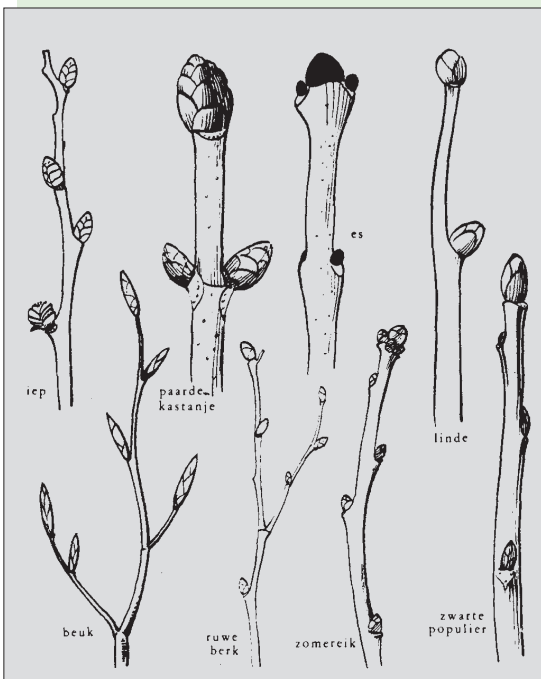
Vandaag zijn we naar de bomen gegaan, omdat ik ze wilde bekijken na een sneeuwbuï. Jammer genoeg was er weinig sneeuw gevallen en de veranderingen vielen nogal tegen.

De sneeuw bedekte net het gras en er lag een heel dun laagje op de takken. De kinderen waren gericht op de bladeren en zagen de sneeuw pas toen ik hen er op wees.

Belinda zag dat de takken van de esdoorn naar boven groeiden (ze maakte een beweging met haar arm om het aan ons uit te leggen) terwijl de takken van de beuk rechtdoor groeiden. Jimmy zei: 'Ik zie de knoppen. Daar groeien de bladeren uit.'

6 januari

Jimmy nam een kleine microscoop mee naar school en heeft hem aan de groep laten zien. Ik vroeg wat microscopen doen. Ik pakte mijn binoculair - een twee-ogige microscoop - en vertelde dat deze mak-

40. door eigen lijf uitbeelden groeiwijze boom

40. binoculair in plaats van microscoop

42. toezicht op gebruik kostbare hulpmiddelen

kelijker te gebruiken is dan die van Jimmy, omdat je daar maar met één oog kan kijken. Voor mijn microscoop heb je geen prepareer-glaasjes nodig. Hij is gemakkelijk scherp te stellen en tamelijk stevig. Het materiaal van de tentoonstelling heb ik tevoorschijn gehaald en naast de binoculaire op een tafel gezet.

Ik ben altijd een beetje bang dat de kinderen de microscoop kapot zullen maken, dus blijf ik steeds in de buurt als iemand er gebruik van maakt. Trouwens, ik vind het zelf ook nog steeds leuk om er in te kijken.

27 januari

We hebben weer een bezoekje gebracht aan de bomen. Het is erg warm voor januari. Het begint erop te lijken dat we er nog een boom bij hebben geadopteerd. Het is de magnolia naast de klimop.

We hebben nog niet zoveel over deze magnolia gesproken. De kleur van de schors viel de kinderen op ('als sneeuw', 'wit als de berk', 'niet zoals een gewone boom', 'groenig'), net zoals de vorm (een stam onderaan, die al snel overgaat in drie stammetjes). Het viel ze op dat hij geen bladeren heeft en dat hij wel knoppen heeft ('knoppen', 'noten', 'dingen die vanuit de wortel omhoog steken').

43. kinderen (laten) vergelijken: het lijkt net op ...

Ze zagen gaten, daar waar takken afgevallen waren. 'De wortels lijken op klauwen van monsters'.

Ik ben gek op de magnolia en het is me opgevallen dat de knoppen aan het zwellen zijn. Ik weet niet of ze vroeg zijn of niet.

44. eigen voorkeur g.l. eigen interesse

45. binnen observatie of buiten?

Ik kan mijn enthousiasme bijna niet inhouden als ik eraan denk hoe de bomen er in de lente uit zullen zien. Ik vraag me af of ik, zoals ik altijd gewend ben te doen in februari, takken de school in moet brengen. Of zou ik de kinderen gewoon buiten zich laten verbazen? Hier moet ik eens over praten met collega's.

We hebben Henry's boom bekeken. De kinderen waren fantasierijker over de boom dan de vorige keer. De opmerkingen gingen vooral over monsters.

'Als de wind door de takken waait, lijkt de boom net op een monster dat je wilt pakken, zoals grijpende vingers.' 'Hij lijkt op een ijsje als een hoorntje.'

'Hij lijkt op een hele grote bloem.'

46. zie 43, expressie

De vorm van de boom viel de kinderen veel meer op, de dikke stam en de dunnere takken bovenin. 'Hoe komt het dat hij dik en dun is?' Ze wezen op elk dingetje dat maar enigszins op een gedroogd blad leek. Vlak daarvoor hadden ze gezegd dat er geen enkel blad meer aan de boom zat. 'Hij raakt Henry's huis aan.' 'Er zitten gaten in de boom.' 'Er zitten zaden bovenin.'

De beuk had meer 'zaden' bovenin. Op veel plaatsen zijn er takken van de boom gezaagd. Het viel de kinderen op dat de takken naar beneden hingen. Ze stelden zich voor dat het handen waren die je wilden pakken. Ze zagen veel scheuren in de stam, en Leonard zei: 'Hoe komen die scheuren daar?'

47. niet alle vragen exact beantwoorden, wel vermoedens

Ik vroeg de kinderen wat zij ervan dachten. 'Hij is oud'. 'Hij krijgt een nieuwe huid'. 'Zijn huid komt er af'. Ik zei dat ik het niet wist.

10 februari

We bezochten de bomen. De kinderen zagen dat de knoppen dikker worden. Meer kinderen gebruiken de term 'knop' nu. Toen ik vroeg of er iets was veranderd zeiden ze dat de boom langer is geworden.

48 schatten hoogte boom door vergelijken met eigen lengte kinderen

Ik vroeg ze om over het volgende na te denken: 'Als we de boom willen meten zetten we Susan naast de boom. Op haar schouders zetten we een ander kind. Op dat kind zetten we weer een kind en zo gaan we door. Hoeveel kinderen hebben we dan nodig om de top van de boom te bereiken?' Deze vraag inspireerde tot veel raadwerk en bracht de nodige opwinding teweeg.

49 van schatten tot meten

Toen we terug waren in ons lokaal zei ik: 'Jullie hebben nu allemaal geraden hoeveel kinderen er samen net zo lang zijn als de boom. Als huiswerk moeten jullie een manier bedenken om de lengte van de boom te meten. Je mag het in woorden uitleggen of je mag het door een tekening laten zien. Je moet wel iets bedenken. Doe het helemaal zelf. Gebruik je fantasie.'

11 februari**50 jammer dat geen idee echt of in veranderde vorm wordt uitgevoerd**

Het huiswerk van gisteren was een geslaagde opdracht. Hier volgen wat ideeën van de kinderen:

- Neem een ladder en zet hem tegen de boom aan, gebruik hem bij het opmeten.
- Klim in de boom en gebruik een liniaal bij het naar boven klimmen
- Laat een hijskraan je naar de top van de boom brengen.
- Meet een persoon en teken deze maat af op de boom terwijl je naar boven klimt.
- Hang een meetlint boven in de boom naar beneden.
- Gebruik een trampoline om naar de top te springen.

51 eigen beleving g.l.

Ik heb een aantal verschillende takjes van bomen en struiken in de buurt verzameld. Ik weet dat ik forsythia en kamperfoelie heb. Er zijn er een paar bij die ik niet weet. Het warme weer geeft mij (en iedereen) een lentegevoel. Ik vrees de onvermijdelijke terugkeer van de winter.

Vandaag liet ik eerst een takje rond gaan en vroeg de kinderen het te beschrijven.

52 observatiekring takken

'Er komen kleine bloemetjes uit... Het is bruin... Hij heeft knobbeltjes... Ik zie zaden... Het is op sommige stukjes zacht met wat bobbeltjes... Onderaan is hij nogal recht... Hij is groot... Er zitten kleine knopjes op... De dunne takjes steken omhoog... Ze wijzen naar de bovenkant van de knopjes... Sommige takken zijn groot, sommigen zijn kort... Hij is dik aan de onderkant... Hij is half groen, half bruin... Hij komt van een boom... De kleine takjes zijn dun... sommige takken hebben boven in twee knopjes, sommige hebben er maar één.'

Ik vroeg de kinderen heel goed te kijken naar de uiteinden van het takje en de zogenoemde zaden te beschrijven. We maakten weer een rondje: 'Ze zijn ovaal van vorm met een punt... Er zijn er twee aan de uiteinden van iedere tak... Ze zijn groen en bruin met kleine puntjes erop... Zij lijken een beetje paars... Ze zijn klein... Ze wijzen omhoog... Het lijkt alsof er een huidje om zit... Het lijkt alsof er een x opstaat... Het lijkt op een bloem die niet is opengegaan... Onderaan lijken het net hele kleine eikeltjes... Het is net een stukje schildpad... Het is een klein beetje rood... Er zijn hele kleine driehoekjes op... De knoppen zijn groen en rood.'

53 zie 45

Ik doe de takjes in een vaas met water zodat de knoppen zullen uitkomen. Aan de kinderen vraag ik de takjes goed te blijven bekijken omdat ze zullen veranderen. Ik twijfelde of de kinderen alleen de verandering buiten zouden waarnemen of dat ik ook takken in de klas zou halen. Ik heb voor het laatste gekozen omdat ik wat kleur nodig had in mijn grauwe, raamloze klas.

Ik wil nog wat sorteer-activiteiten met de takken doen voordat de knoppen uitkomen. Ik hoop dat ik er de tijd voor kan vinden.

18 februari

54 bomen onder verschillende weersomstandigheden waarnemen, sfeer

De kinderen stonden buiten in de rij op deze mistige morgen. Ze vertelden mij over hun tochtje naar school, dat ze zich een beetje verloren hadden gevoeld en hoe het er nog vroeger uitgezien had. Ik vroeg ze of ze de beuk vanaf het plein konden zien. (De vorige dag zagen we hem boven het dak uitsteken). Op dat moment besloot ik weer een bezoek te brengen aan onze boom in de mist.

We liepen naar de voorkant van de school en bespraken dat alles er zo anders uitziet in de mist. Iemand zei dat de bovenkant van het huis van Reggie, Foster en Susan was verborgen in de mist.

55 eigen vragen g.l.

De knoppen aan de magnolia worden roodbruin en worden steeds groter in deze warme februari maand. Of is dit de normale tijd voor een magnolia?

19 februari

56 herhaalde waarneming van hetzelfde in de tijd

Ik liet hetzelfde takje nog eens rondgaan waar we al eerder naar hadden gekeken. De knoppen waren nu dikker en je kon de blaadjes al zien, maar ze waren nog niet open. Ik wou dat ik tijd had allerlei verschillende takken rond te laten gaan. Ik hoop dat ik er nog aan toe kom. Ik wil namelijk ook allerlei takken gaan uitzoeken, maar het ziet er niet naar uit dat ik er tijd voor zal hebben.

57 beperking van wat je kunt, vgl. met wat je wilt

De kinderen praten over de verandering van de knoppen, vooral de kleur, de grootte en de vorm. Ze vertellen heel gedetailleerd over de plaats van de kleine groene blaadjes en over de mogelijke volgende veranderingen. Ze zeggen dat de knoppen hen doen denken aan artsjokken of kleine dennenappels. Sommige kinderen noemen de knopjes nog steeds 'zaden'.

58 zie 43

24 februari

59 ordenen in verzamelingen en formuleren criteria

We zaten in de kring. Ik gaf aan ieder kind een takje en vroeg ze dit in stilte te bekijken. Elk kind moest zelf beslissen of zijn of haar takje alleen zou blijven of in een groepje zou thuishoren, dan moesten ze het takje op de grond leggen. Ik hou van deze stille activiteiten. Alles wat je beslist is goed en dat vertelde ik de kinderen ook. Toen alle takjes op de grond lagen vroeg ik aan de kinderen om de verschillende verzamelingen te beschrijven. Toen vroeg ik aan drie kinderen of ze misschien wat wilden veranderen. Het kind dat veranderingen aanbracht vertelde hier ook over. Soms hielp ik de kinderen een beetje, vooral als ze meer dan één ding in een takje observeerde. Als iets elkaar overlapte heb ik er nog niets van gezegd.

25 februari

60 zie 54

We zijn op deze winderige dag naar onze bomen geweest. De kinderen merkten op dat de top van de magnolia bewoog en de stam niet. Sommige van de grotere takken bewogen we. Als de kleinere takjes in de top bewogen verdween de ruimte tussen de takjes en leek het één geheel.

*61 tijdsbesef jonge kinderen
62 zie 43*

De knoppen aan Henry's boom zijn erg gezwollen. 'Er zitten geen blaadjes aan', zei Diana. Ik vroeg of hij ooit blaadjes had gehad. Ze zei 'heel lang geleden'. De esdoorn bewoog veel meer dan de magnolia. Bethann zei dat het leek op dat ding aan grootvaders klok dat de hele tijd heen en weer zwaait. Ze bewoog met haar hele lichaam toen ze dit

zei. Ik vroeg de kinderen hun armen in de lucht te steken en te bewegen zoals Henry's boom in de wind deed. (Vooral deze boom lijkt echt op een mens met de armen omhoog gestoken). Jimmy bewoog zelfs zijn vingers, alsof het kleine takjes waren.

Op dat moment kwam er een harde wind en blies de blaadjes in een laantje naast het gebouw in een spiraal omhoog.

De kinderen krijsten van plezier. Ze bleven naar de blaadjes kijken tot dat deze weer stil lagen. Toen wees ik ze op de beuk:

63 wijzen op (mogelijke) veranderingen als uitdagen tot kijken

'De knoppen steken uit... Het nest is nog steeds daar... Er zijn geen blaadjes... De top lijkt op een korenveld... In het midden van de top lijkt een soort scheiding te zijn waarbij de takken twee verschillende kanten opwijzen. De stam is dik en beweegt niet maar de kleinere takken bewegen op en neer en een beetje rond.'

64 spel

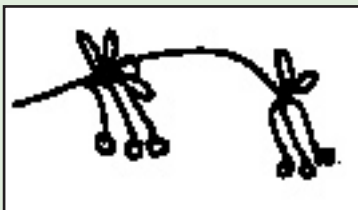
De wind blies de blaadjes plotseling voor onze voeten langs in de richting van de straat. Er weerklonk een luid gelach van de kinderen.

'Het is net of het monster (op de boom wijzend) ze achterna zit en dat de blaadjes hard wegrennen... Het lijkt niet of ze bang zijn voor het monster... Ze gaan op vakantie... Ze zijn aan het hardlopen... Ze zijn aan het spelen.' De kinderen keken en lachten terwijl het harder ging waaien. Uiteindelijk renden ze net als de blaadjes in het rond. Ze renden naar de berg blaadjes en gooiden deze in de lucht.

65 uitnodigen tot vermoedens (hypothesen) uiten en observatie

Toen we de school weer inliepen vroeg Susan aan me: 'Hoe komt het dat deze boom en die boom voor de school allerlei zaden hebben?' Ik vroeg: 'Wat denk je dat er mee gaat gebeuren?' Ze zei: 'Komen er blaadjes uit?' 'We moeten maar afwachten', zei ik.

We kwamen het gebouw binnen met tintelende wangen, heldere ogen, ons haar in de war en buiten adem. Mark zei: 'Ik vind het fijn om buiten te zijn, wat voor weer het ook is'.

26 februari

Het is me al een tijdje opgevallen dat Robbie zich niet goed kan concentreren op de werkjes die hij kiest. Tijdens project-tijd (een uur) komt hij drie of vier keer naar me toe en vraagt of hij van onderwerp kan veranderen. Hij kan zich wel goed concentreren op werkjes als lego, kleurplaten van auto's en op zijn rekenwerk. Als hij niet met een van deze activiteiten bezig kan zijn lijkt het alsof hij zich helemaal verloren voelt.

66. concentratie op de zaak, functionele concentratie-oefeningen

Vandaag gaf ik hem een opdracht. Hij moest een takje uitkiezen en dit natekenen. Hij mocht potlood en krijtjes gebruiken. Ik zei tegen hem dat ik het takje in de vaas zou moeten herkennen van zijn tekening. Eerst had hij er geen zin in, maar samen hebben we toen naar de vaas met takjes zitten kijken. Uiteindelijk heeft hij er een getekend en ik kon het juiste takje uit de vaas bij de tekening leggen. Het was het simpelste takje, zonder knoppen of uitkomende blaadjes. Maar daarna zei hij dat hij er nog eentje wilde doen, en nog eentje. Ik zette de binoculaire (stereomicroscoop, vergroot 20 – 40 keer) naast de vaas met takjes, legde er een takje onder en keek ernaar. Dat vind ik zelf altijd weer mooi. Robbie keek er ook in en vond het prachtig. 'Kijk, de takjes lijken op een blok hout onder de microscoop.' Het leek er inderdaad op. Andere kinderen kwamen ook naar het twijgje onder de microscoop kijken, naar de kleine blaadjes, de knoppen en vooral naar de harige katjes. Tijdens het kringgesprek, na project-tijd, liet ik de tekeningen van Robbie zien.

67. grl. geniet zelf van door binoculaire kijken – model voor kinderen

68. *stimuleren tot tekenen, jonge kinderen kunnen meer, meedoen met de kinderen*

Het is maar vreemd, kinderen houden echt van tekenen als je daar een opdracht toe geeft, maar geen enkel kind gaat uit zichzelf tekenen.

Ze zijn goed in staat om een takje na te tekenen. Het is echt niet te moeilijk, ook voor zesjarigen. Ik hoop dat ze het vaker zullen doen.

2 maart

Ik vertelde de kinderen wat ze kunnen zien onder een microscoop. We hadden het over schimmels, planten en dieren die mensen niet met het blote oog kunnen zien, maar wel onder de microscoop. Ik herinnerde de kinderen aan het takje van Robbie dat onder de microscoop een blok hout leek.

Ik liet een tak van een heester de groep rondgaan. Ieder kind gaf er een beschrijving van:

‘Er zitten kleine knopjes in .... Het heeft lange stokjes ... Het lijkt op kleine roosjes .... Het is een klein beetje groen van binnen .... Er zijn heel veel kleine bloempjes rond de tak .... De kleine takjes zitten onderaan de grote tak ... Het gaat open ... Een klein knopje bovenin gaat open ... Er zitten op iedere tak zaden ... Hij heeft acht knoppen ... bovenin zit een tak met knoppen, onderin is een tak afgebroken ... Er zijn twaalf takken ... Er staan kleine stipjes op de tak ... Het zijn acht grote dingen die de knopjes vasthouden ... Het is anders dan bij de wilg (katjes). Hij heeft grotere knoppen, de takken zijn ook anders ... De takken lijken op een heuvel ... De knoppen lijken rond ... Ze zijn glad ... Hij heeft veel korte groene takken en een lange ... Hij is groot ... Hij heeft groene dingen ... De hele tak heeft een huid, behalve aan de onderkant ... Een bloem is open, die is groter .... Een bloem is een beetje bruin. ... De vorm is als een glijbaan ... Hij is dik onderaan ... Het lijkt op een “C” ;

Ik vroeg: ‘Wat is het verschil tussen een zaadje en een knop?’

‘Zaden zijn hard en knopjes zijn zacht ... Knopjes blijven op de takken zitten ... Uit knoppen groeien bloemen, bij zaden gebeurt dat niet, sommige zaden wel ... Een zaad is van binnen vaak zacht ... Zaden zorgen ervoor dat knoppen groeien, knoppen groeien op planten ... Knoppen gaan open, zaden niet ... Je kan zaden niet kapotslaan ... Zaden zitten in knoppen ... Uit zaden komen bloemen, knoppen groeien samen met de bloemen ... Uit zaden groeien bomen en gras, knoppen groeien niet op bloemen en gras ... Uit zaden groeit fruit, uit knoppen niet .... Uit groentezaden groeien groentes en deze krijgen andere zaden waar knoppen uitgroeien.’

5 maart

71. *kinderen laten zien hoe mooi het buiten is; gelegenheden niet voorbij laten gaan, gepland programma doorbreken, ‘verlicht opportunisme’*

Het sneeuwt weer, terwijl het maart is. Het was sneeuw met grote vlokken, een prachtig gezicht als deze op bomen en struiken bleef liggen. Ik moest met de kinderen naar buiten om te laten zien hoe mooi alles er uit ziet. Onze buurt is echt heel mooi, zeker als het gesneeuwd heeft.

We keken naar de bomen en naar het patroon van de sneeuw op de bomen. De kinderen renden naar de arme kleine heester voor de school. Toen de school ooit voor het eerst haar deuren had geopend hadden er drie heesters en wat azalea's gestaan. Ze waren nu of dood of gestolen. Gedurende de afgelopen jaren had ik regelmatig gezien dat de kinderen de heesters moedwillig kapot maakten.

Ik keek naar mijn kinderen, de kinderen die de afgelopen tijd regelmatig op zoek geweest waren bij de bomen. Ze renden naar de heester en begonnen aan zijn takken te trekken, zwaaiden de takken heen en weer alsof het een stuk touw was en trokken van twee kanten aan de

72. tonen eigen emoties aan kinderen (inclusief boosheid) als het om voor jou belangrijke waarden gaat

73. voor kinderen is struik zonder bladeren niet levend; verder verkennen van begrippen 'levend', 'dood' en 'niet-levend', sleutelbegrip 'leven'

74. aandacht als basis voor zorg

takken alsof het touwtrekkertje was. Ik schreeuwde dat ze moesten ophouden, maar ze gingen zo in hun spel op dat ze mij niet hoorden. Ik rende naar ze toe en beval ze te stoppen.

Daarna zei ik, heel boos, 'Jullie doen die boom pijn. Vertel me eens: is die struik dood?' 'Veel kinderen – Reggie, Ali, Robbie en anderen zeiden 'ja'. Toen anderen 'nee' zeiden veranderden ze van gedachte. Ik had even geen zin in een discussie. Ik was zo kwaad en over mijn toeren dat ik tegen ze zei: 'Deze boom is niet dood! Het is winter en er zitten geen blaadjes aan. Maar als je hem door elkaar schudt en er takken van afbreekt zal het niet lang duren of hij gaat echt dood. Onthoudt dit goed, ook al heeft een boom geen blaadjes, dan betekent dat nog niet dat hij dood is. Hij is niet dood.'

Iedereen in school moet de aandacht van de kinderen vestigen op bomen en struiken rond de school. Als we tenminste jonge aanplant rond de school willen. We moeten de kinderen de dingen vertellen die ik de afgelopen tijd met hen besproken heb. Nog niet zo lang geleden hebben de meeste kinderen gezien dat veel oude bomen op het schoolplein zijn omgehaald. De jonge boom op de kleuter-speelplaats is ziekelijk, waarschijnlijk door de slechte behandeling die hij krijgt. Ik denk er al jaren aan om tulpenbollen te planten voor de school, maar ik bang dat ze eruit getrokken zullen worden. Ik heb ook aan een boomplantdag bij onze school gedacht, iedere groep zou dan een boompje moeten planten. Misschien moet ik er eens met de oudercommissie over praten.

Verdere lente-activiteiten

Puntsgewijs volgt nu een opsomming van de verdere activiteiten in de lente.

-De kinderen planten zaden van allerlei soorten groenten in een tuin van iemand in de buurt die daarvoor de ruimte heeft en volgen de groei en ontwikkeling van de planten (vanaf eind maart). Er zijn discussies over "wat is zaad?" (let wel dat veel

kinderen knoppen ook als "zaden" betitelden!, zie de vorige aflevering)

en "waar komen zaden vandaan?" Later in juni, wordt er een salade van de groenten gemaakt en samen genuttigd.

-Bezoeken van de magnolia's waarvan de knoppen opengaan.

-Gesprek over wat "wind" is, waardoor de boom beweegt. Kinderen denken soms dat beweging van de boom de wind veroorzaakt, in plaats van omgekeerd.

-Hoe kun je weten dat de boom dood is? Dit naar aanleiding van hangende takken van de berk, waarvan een kind zegt dat dit erop duidt dat de boom dood is. Is in de winter de boom ook dood? Veel kinderen denken dit.

-Is de boom oud? Zie (lit-)tekens erop. Hoe weet je hoe oud de boom is?

-Van veraf en van dichtbij bekijken van magnolia-boom: de vorm van de boom lijkt op... (samen met de kinderen in te vullen), de kleur van de knoppen, het aantal knoppen, bloemen in verschillende stadia van bloei.

-Afgevallen bloemen nader onderzoeken in het eigen lokaal. Hoe zit een bloem in elkaar? Later: Tulpen introduceren en bekijken.

Bekijken (reproducties van) schilderijen van bloemen.

-Tegen de lucht bekijken van een bloeiende boom.

Genieten en daaraan uitdrukking geven!

-Geblijndoeft betasten van de

stam. In taal beschrijven van de gewaarwordingen.

-Bekijken en volgen van de ontwikkeling van 'baby-bomen', te weten zaailingen van esdoorns, waarbij, zoals bij veel zaailingen, de eerste bladeren volstrekt niet op latere lijken.

-Opgraven van een zaailing en de wortels observeren. Hoe weet je wat de boven- en wat de onderkant van een plant is?

-Boek voorlezen en kinderen herinneren aan al eerder voorgelezen boeken (The Maple Tree van Millicent Selsam).

-Grootte-verhoudingen op afstand, perspectief: van een afstand bekeken lijkt een kind even groot als een boom.

-Groene bloemen van de esdoorn bekijken. Deze worden door de kinderen als bladeren beschouwd en niet als bloemen, omdat ze groen zijn. NB: begrippen 'bloem' en 'blad'.

-Snelle veranderingen aan de bomen in de lente volgen. Dikwijls

gaan kijken, zo mogelijk dagelijks.
-In boekjes opzoeken hoe een boom heet aan de hand van plaatjes.

-Gesprek over nerven en aderen(in het engels hetzelfde woord) in bomen en in ons lichaam.

-Observatiekring: berkentakken met bladeren en bloemen. Idem, ter vergelijking, later met takken van een andere boomsoort.

-Esdoornzaden zoeken en kijken hoeveel er(nog) aan de boom zitten en op je neus plakken en als een helicopter laten vliegen.

-Tellen van onderdelen en daarbinnen van sub-onderdelen (bijvoorbeeld van een bloem).

Oververzadiging?

Naar aanleiding van dit soort observatielesjes verzucht Lynne:

“Ik vraag me af of ik teveel dingen in het lokaal haal om te observeren. Wie weet raken de kinderen er verzadigd van, gaat het ze vervelen, hoewel ik nog niemand heb horen klagen. Ze schijnen het fijn te vinden. Zou het echter hun plezier in dingen om hen heen aantasten als ze door deze gerichte oefeningen heen moeten? Toch acht ik het heel waardevol: een vergrote woordenschat en een gerichte observatie en beschrijving.”

Zomer-activiteiten

“Ik maakte me wat zorgen toen ik de kinderen later meenam om de bomen te bezoeken. Ik was er zeker van dat, daar de bomen al hun bladeren hadden, er voor hun gevoel waarschijnlijk geen veranderingen geweest waren en de kinderen niets nieuws zouden opmerken. Ik had het bij het verkeerde eind”.

De kinderen zien:

-bladeren in verschillende tinten groen, het donkerder worden.

-plekken aan de boom waar geen bladeren zitten, knoppen niet opengegaan zijn (dood?).

-dingen aan de schors die ze niet

eerder zagen (textuur, barsten).

-overeenkomsten in kleur tussen bomen.

Een kind ontdekt een rekenprobleem (vermenigvuldigen) aan bloemen: 3 stampers met elk 3 stijlen, “drie drieën”.

De kinderen bestuderen de schaduw die een boom werpt, ook de verandering van de schaduw in de loop van de dag. Ze proberen precies over de rand van de schaduw te lopen.

De laatste keer

De laatste keer (22 juni)

“We bezochten de bomen dit (school-) jaar voor de laatste keer. Het was buiten heel heet. De kinderen merkten op:” In de stam van de magnolia zit een barst, net als in een van de grotere takken... De bladeren zijn licht- en donkergroen... De lichtgroene bladeren zijn dicht bij de zon; de donkere zitten onder de andere... Er zijn nog steeds enkele knoppen die niet opengegaan zijn.”

Mark zag een paar letters, in een van de takken gekerfd: “Hoe kan iemand daar letters schrijven op die tak, zo ver van de stam af?

De tak is nooit sterk genoeg om iemand te houden die erop zit. “Iedereen wilde die letters zien, die Mark gezien had. Ik had er moeite mee ze te vinden. We wandelden rond de boom en zagen meer letters op dezelfde tak. We hadden ze nooit eerder opgemerkt.

De bladeren van de esdoorn zijn veel donkerder groen dan eerder. De klimop groeit tegen de stam en op twee takken. De wind begon te waaien en we bekeken de manier waarop bladeren en takken bewogen. Ik suggereerde dat degenen die dat wilden hun lijf op dezelfde manier heen en weer konden zwiepen als de boom deed. Toen zei ik: “Ssst, luister naar het geluid als de wind de bladeren beweegt. Wees stil”. Toen: “Wat voor geluid maakt het? Kun je dat geluid ook namaken?” De kinderen en ik wer-

den heel rustig van het kijken naar de boom die bewogen werd door de wind.

Schaduw

Het dichte bladerdek van de berk verbergt de takken. Ik vroeg de kinderen zich te bewegen in de schaduw van de boom. Voor de derde keer spraken we over het ontstaan van schaduwen, hoe een schaduw gemaakt wordt. De kinderen weten dat je licht nodig hebt, maar het is moeilijk voor hen om over het object (de boom) te denken als iets dat ergens tussenin staat. Tussen de zon en wat? Ik zou volgend jaar wel meer activiteiten willen doen rond licht en schaduw...

De kinderen merkten opnieuw het verschil in kleur op tussen de buitenste bladeren van de boom (purper) en de binnenste (bruin, roodachtig, groen)...

De vruchten of nootjes aan de boom worden lichtrood. Heel veel nootjes waren op de grond gevallen en de kinderen verzamelden ze.

Opnieuw ligt de natuurtafel(die ik zoals de rest van het lokaal wilde schoonmaken) vol met gevonden dingen en nu willen de kinderen takken mee naar binnen nemen en ze tekenen.

Afscheid

Ik zei dat het naar was om afscheid te nemen en dat de kinderen natuurlijk konden proberen de bomen tijdens de zomervakantie te bezoeken. “En we hebben ze nooit bij nacht

gezien, noch hebben we eronder gestaan in de regen. Wie weet kun je je ouders zo gek krijgen om dat eens met je te doen.”

Het is vervelend, zo snel moet alles nu gaan. Deze hele ervaring vraagt om meer reflectie en nadenken met de kinderen. Ik hoop dat ik de enkele ons nog resterende dagen tijd zal kunnen vinden om samen met de kinderen enkele plannen te maken rond de bomen, voor volgend

jaar, als ik ze weer terugzie. Ik heb een paar ideeën:

Fotograferen van bomen in alle seizoenen. De bomen tekenen. Elk kind een bomen-logboek laten bijhouden. Drie verschillende bomen kiezen. Niet zo formeel zijn, met lesjes en zo (moeilijk voor mij, daar voel ik dat de groepservaring heel goed was, dat moet ik voortzetten). Gedichten voorlezen over bomen. Enkele gedichten over bomen (laten) schrijven. Een altijd-groene boom kiezen.”

Tot zover dit dagboek.

Naschrift

We geven nu een reflectie op de dagboek-fragmenten en verwijzen daarbij naar de kanttekeningen bij het dagboek (de nummers).

a. Deze groepsleidster is heel actief in het leidinggeven aan de kinderen. Ze neemt ze mee naar buiten(1), leest ze voor (28 en 36), houdt veel gesprekken ,organiseert een natuurtafel, doet gericht ordeningsoefeningen(15, 17, 21 en 59), organiseert observatiekringen en observatielesjes, vertelt, richt de aandacht op zaken. Zelf twijfelt ze wel eens aan het effect van

met name de observatielesjes, maar vindt het toch van belang om de kinderen goed te leren kijken.

- b. Tegelijkertijd is ze heel terughoudend in het aan de kinderen min of meer opleggen van “juiste termen” voor dingen en verschijnselen. Ze kiest hierin voor het zelf zoeken van woorden en het laten groeien (zie 16, 25, 27, 31 en 69).
- c. Interessant zijn de begrippen “leven en dood” bij de kinderen (71) in relatie tot bomen, met name bij kale loofbomen ‘s winters.
- d. Zij last, waar ze dat nodig vindt, oefeningen in specifieke vaardigheden in, met name op het terrein van het ordenen en kenmerken vinden, het vragen stellen en vermoedens uiten.
- e. Reken/wiskunde-activiteiten worden ingelast (zie met name 2, 7. 20,48 en 49),evenals drama.
- f. Zeer opvallend is de betrokkenheid van de groepsleidster zelf bij dit thema, ook haar eigen leerproces(zie 9, 19, 34, 35, 44, 51 en 55) met betrekking tot het leren van kinderen en van zichzelf.

Bron: A Philadelphia Teachers' Journal, North Dakota Study Group on Evaluation. Grand Forks (ND) 1985. Met toestemming van de auteur zijn de delen over bomen overgenomen. Vertaling Will van Beusekom, kanttekeningen Kees Both.